

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

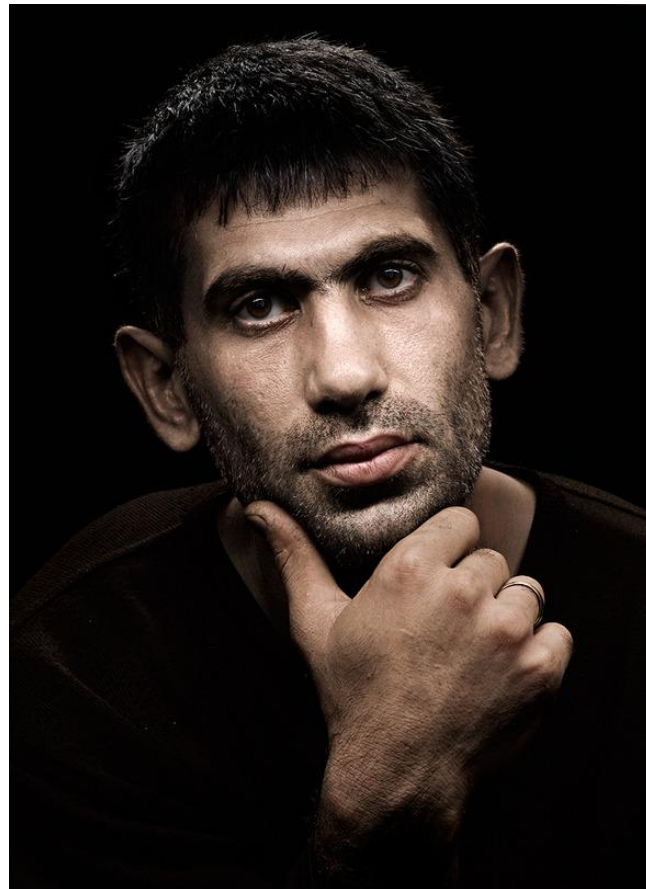
Slobodan Marković

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

Osmo predavanje: DOŽIVLJAJ LEPOG

DOŽIVLJAJ LEPOG

LEPO I RUŽNO

DOŽIVLJAJ LEPOG

LEPO I RUŽNO

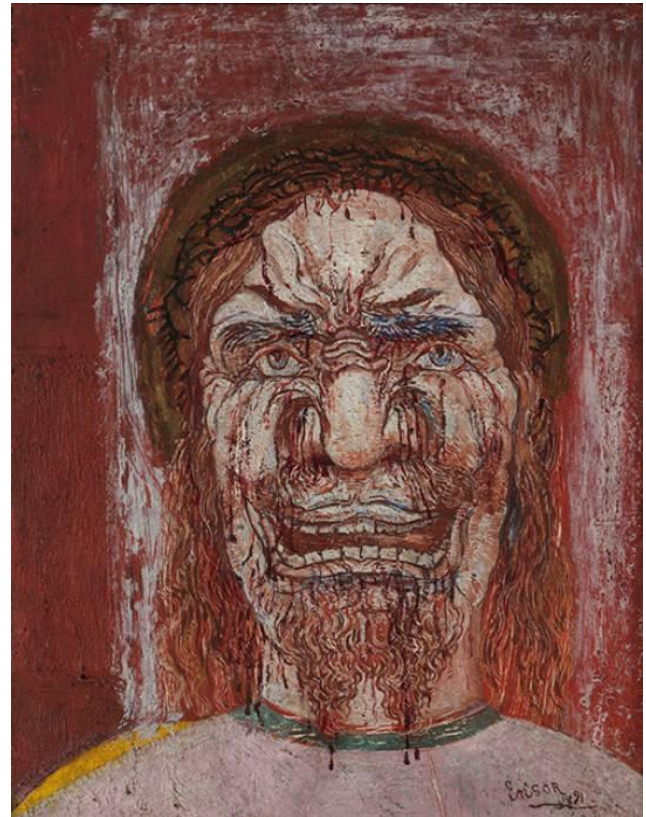
DOŽIVLJAJ LEPOG

LEPO I RUŽNO

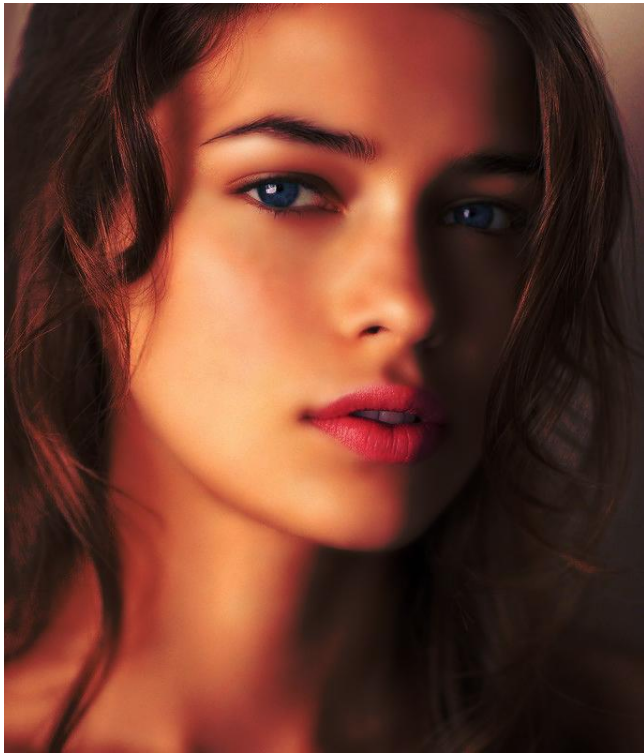
DOŽIVLJAJ LEPOG

LEPO I RUŽNO

DOŽIVLJAJ LEPOG

VRSTE LEPOTE

DOŽIVLJAJ LEPOG

VRSTE LEPOTE

DOŽIVLJAJ LEPOG

VRSTE LEPOTE

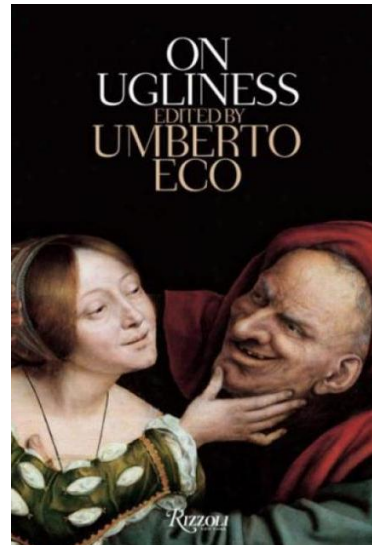
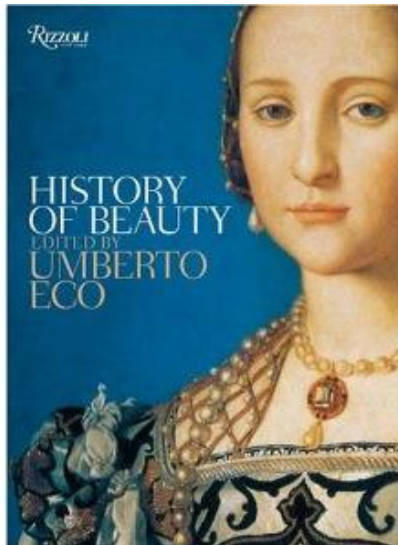
DOŽIVLJAJ LEPOG

VRSTE LEPOTE

DOŽIVLJAJ LEPOG

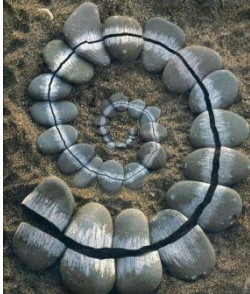
VRSTE LEPOTE

Lepo kao harmonija i dobra proporcija.
Veličanstvena i romantična lepota.
Mračna i misteriozna lepota.
Lepo kao svetlost i šarenilo.
Senzualna i erotska lepota
Lepota kao ljupkost.
Lepota čudovišta.
Lepota mašina.
Itd.

DOŽIVLJAJ LEPOG

VRSTE LEPOTE

Lepo kao harmonija i dobra proporcija.
Veličanstvena i romantična lepota.
Mračna i misteriozna lepota.
Lepo kao svetlost i šarenilo.
Senzualna i erotska lepota
Lepota kao ljupkost.
Lepota čudovišta.
Lepota mašina.
Itd.

DOŽIVLJAJ LEPOG

VRSTE LEPOTE

Da li estetski objekat pripada određenoj **kategoriji** lepog ili je definisan kao kompozit (profil) **dimenzija** lepog?

DOŽIVLJAJ LEPOG

KATEGORIJE LEPOG

ESTETIČKE KATEGORIJE

lepo, divno, veličanstveno, ljupko,
skladno, uzvišeno, veselo, zgodno, ...

KOGNITIVNE KATEGORIJE

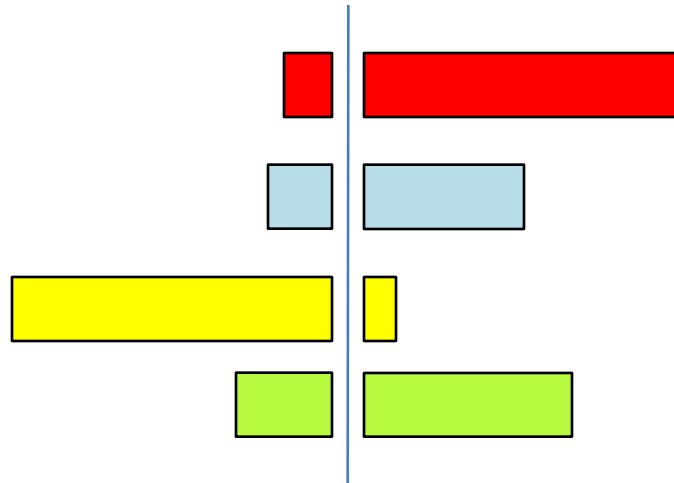
topla ili hladna lepota,
čedna ili zavodljiva lepota,
uzbudljiva ili smirujuća lepota,
raskošna ili skromna lepota, ...

DOŽIVLJAJ LEPOG

DIMENZIJE LEPOG

Koji su osnovni psihološki relevantni **aspekti** lepog?

Koje su osnovne **dimenzije** subjektivnog doživljaja lepog?

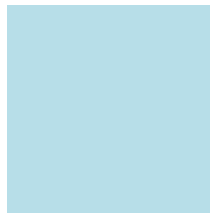
ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Afektivni aspekt

Palmer & Schloss, 2010.

PRIJATNOST: Preferencija stimulusa sa pozitivnom valencom

+

VEDRO NEBO
BISTRA VODA

-

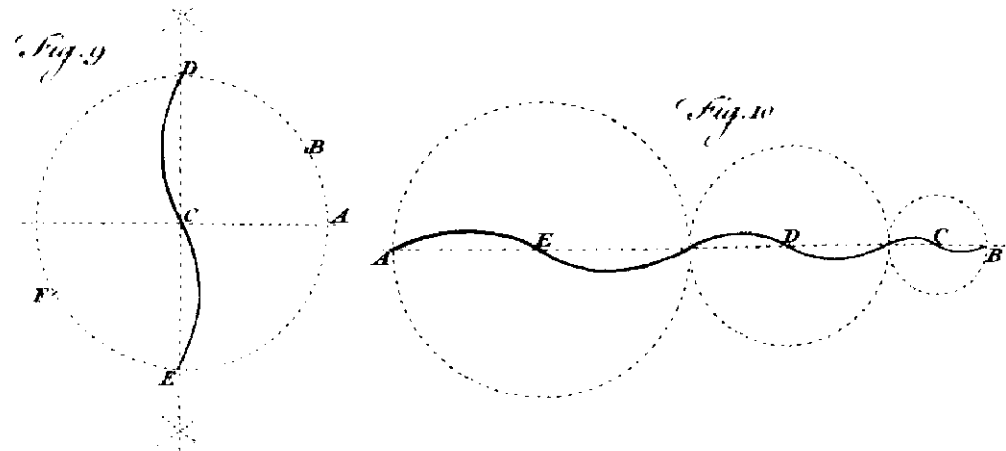
BLATO
IZMET

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Afektivni aspekt

W. Hogarth, 1753: Analysis of Beauty

PRIJATNOST: Preferencija stimulusa sa pozitivnom valencom

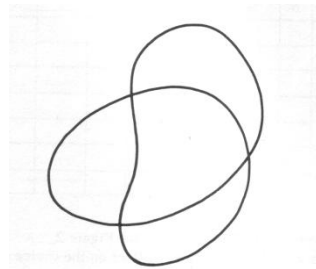

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

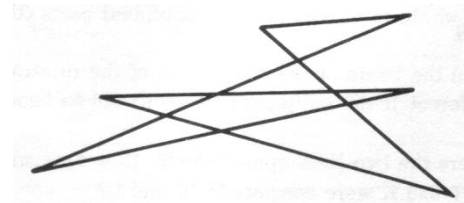
Afektivni aspekt

W. Hogarth, 1753: Analysis of Beauty

PRIJATNOST: Preferencija stimulusa sa pozitivnom valencom

+

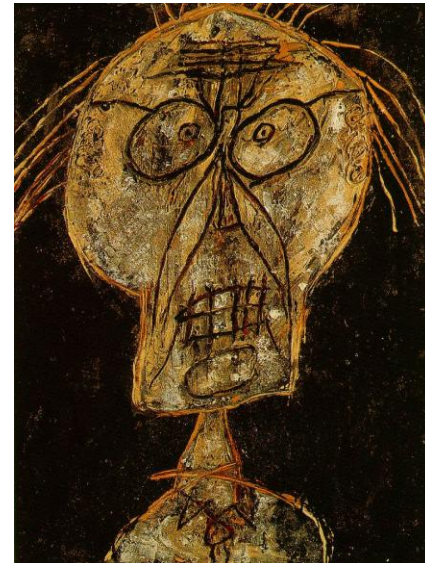
-

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Afektivni aspekt

W. Hogarth, 1753: Analysis of Beauty

PRIJATNOST: Preferencija stimulusa sa pozitivnom valencom

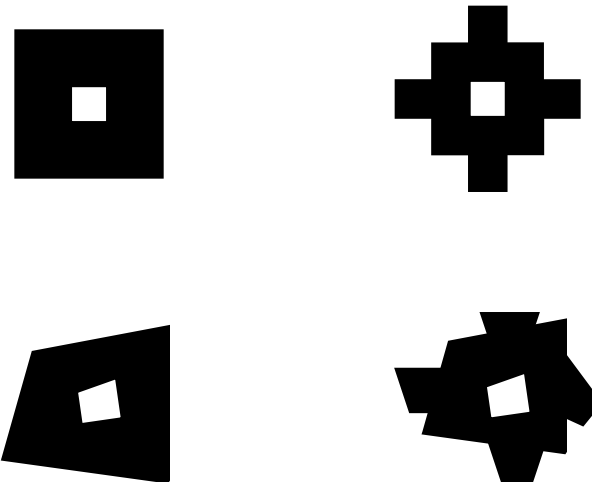

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Perceptivni aspekt

Arnheim, 1968.

SKLAD: Preferencija dobre forme, simetrije, jednostavnosti

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Perceptivni aspekt

Arnheim, 1968.

SKLAD: Preferencija dobre forme, simetrije, jednostavnosti

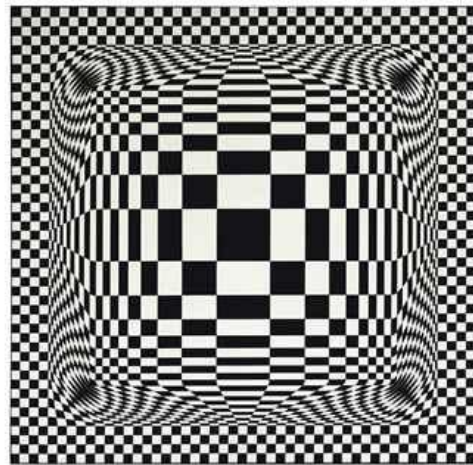

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Perceptivni aspekt

Arnheim, 1968.

SKLAD: Preferencija dobre forme, simetrije, jednostavnosti

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Perceptivni aspekt

Arnheim, 1968.

SKLAD: Preferencija dobre forme, simetrije, jednostavnosti

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Perceptivni aspekt

Biderman & Wessel, 2006: Opioidni receptori u vizuelnom korteksu

Potkrepljući efekti izdvajanje figure od pozadine

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Motivacioni aspekt

Berlyne, 1971; Ramachandran & Hirstein, 1999.

ZANIMLJIVOST: Preferencija pobuđujućih ili nadnormalnih stimulusa

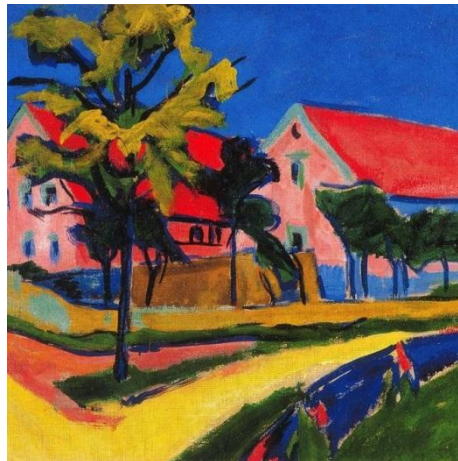

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Motivacioni aspekt

Berlyne, 1971; Ramachandran & Hirstein, 1999.

ZANIMLJIVOST: Preferencija pobuđujućih ili nadnormalnih stimulusa

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Kognitivni aspekt

Silvia, 2005: „Coping“ mehanizmi

JASNOĆA: Preferencija lako razumljivih stimulusa

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Kognitivni aspekt

Reber, Winkielman & Schwarz, 1998: Fluentnost procesiranja

JASNOĆA: Preferencija lako razumljivih stimulusa

ASPEKTI LEPOG U PSIHOLOŠKOJ ESTETICI

Kognitivni aspekt

Reber, Winkielman & Schwarz, 1998: Fluentnost procesiranja

JASNOĆA: Preferencija lako razumljivih stimulusa

DOŽIVLJAJ LEPOG

DIMENZIJE LEPOG

Koji su osnovni psihološki relevantni **aspekti** lepog?

Koje su osnovne **dimenzije** subjektivnog doživljaja lepog?

Afektivni aspekt: dimenzija **PRIJATNOST**

Perceptivni aspekt: dimenzija **SKLAD**

Motivacioni aspekt: dimenzija **ZANIMLJIVOST**

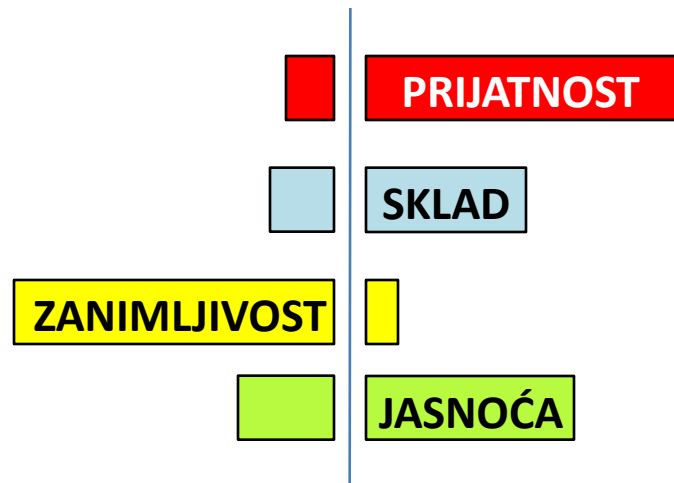
Kognitivni aspekt: dimenzija **JASNOĆA**

DOŽIVLJAJ LEPOG

DIMENZIJE LEPOG

Koji su osnovni psihološki relevantni **aspekti** lepog?

Koje su osnovne **dimenzije** subjektivnog doživljaja lepog?

DOŽIVLJAJ LEPOG

EKSPERIMENTALNE STUDIJE

EKSPERIMENT 1

Veza četiri dimenzije sa dve forme estetske preferencije.

Ispitanci su procenjivali fotografije na deskriptorima:

PRIJATNOST

SKLAD

ZANIMLJIVOST

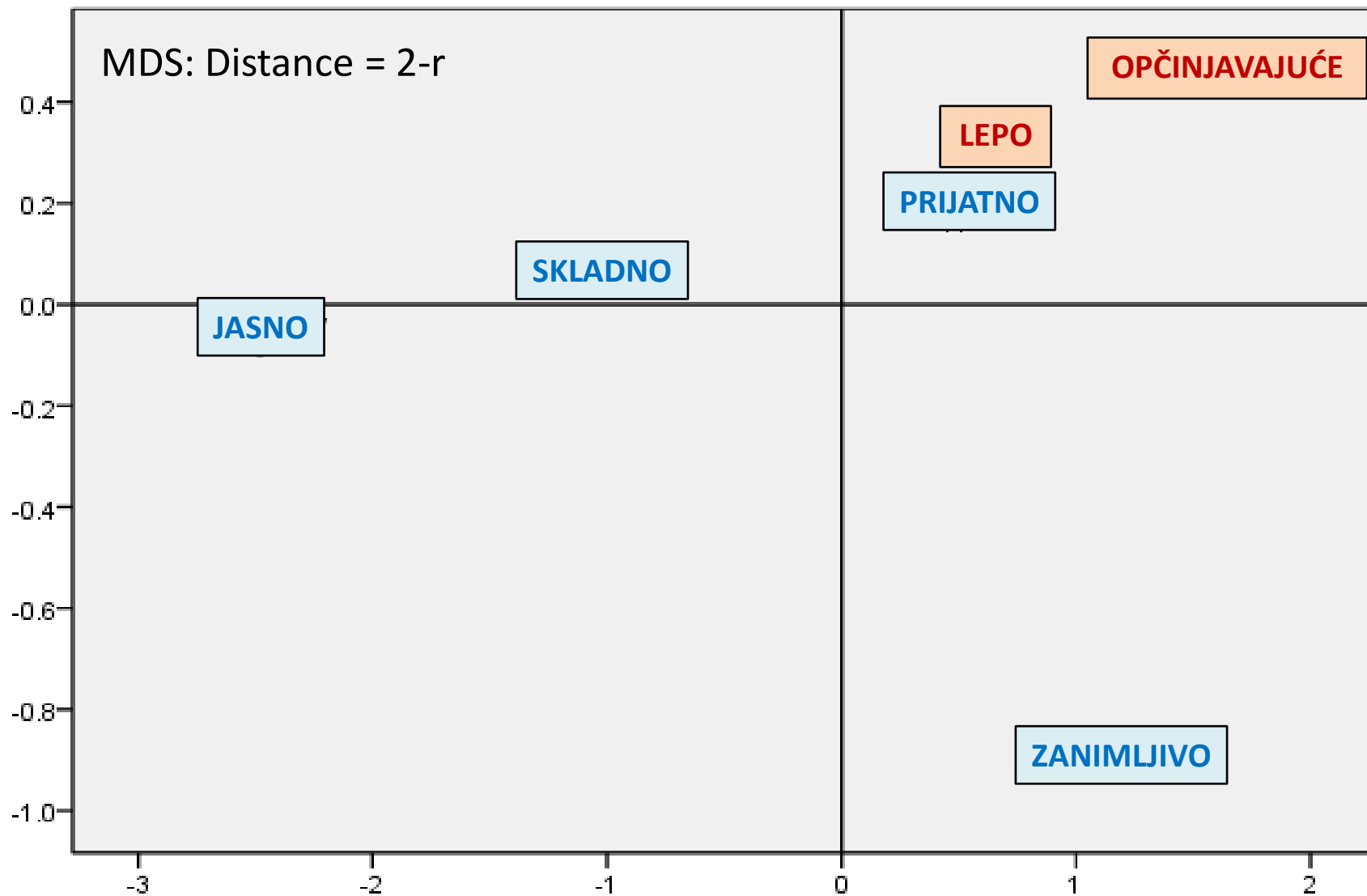
JASNOĆA

DOŽIVLJAJ LEPOTE

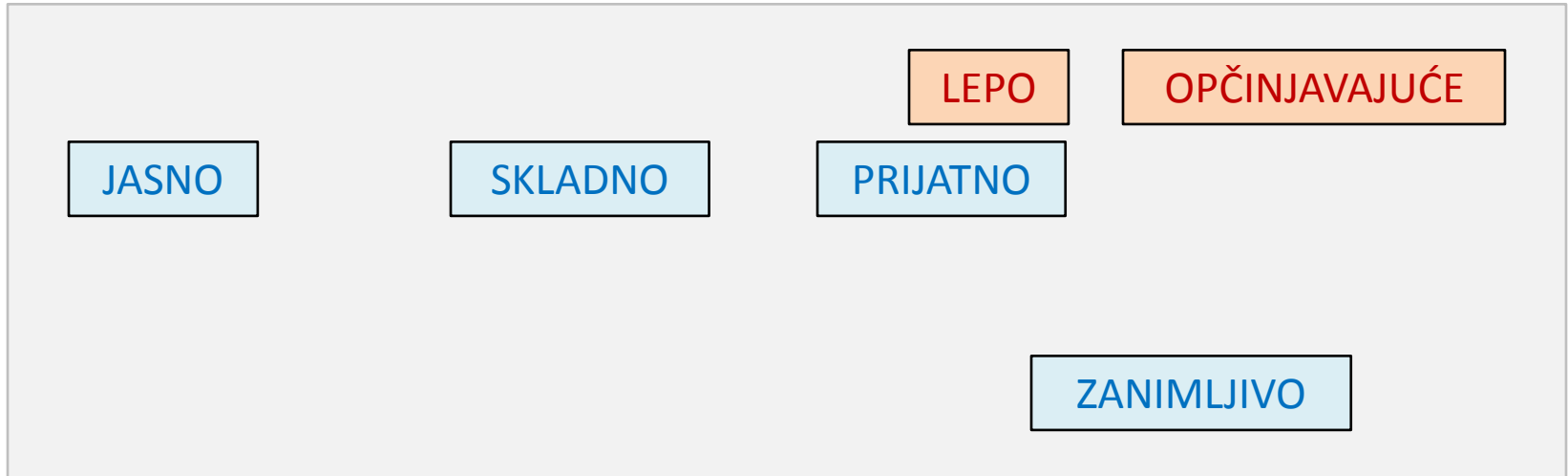
ESTETSKI DOŽIVLJAJ (FASCINACIJA)

EKSPERIMENT 1

EKSPERIMENT 1

Multiple regresije

PRIJATNO	+	LEPO
SKLADNO		
ZANIMLJIVO		
JASNO		

PRIJATNO		
SKLADNO		
ZANIMLJIVO		
JASNO	-	OPČINJAVAJUĆE

EKSPERIMENT 1

1. Doživljaj lepog je najbliži pozitivnom hedoničkom tonu:
LEPO = PRIJATNO
2. Estetski doživljaj je bliži stanju povišene provokacije:
FASCINANTNO = NEJASNO

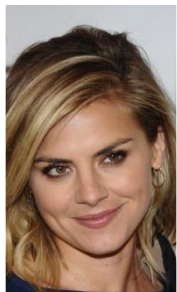
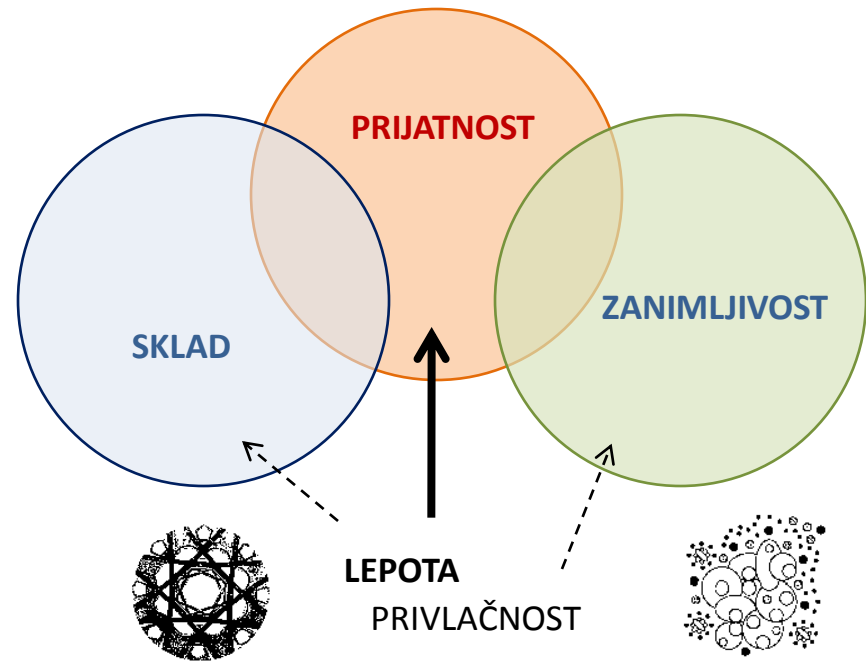
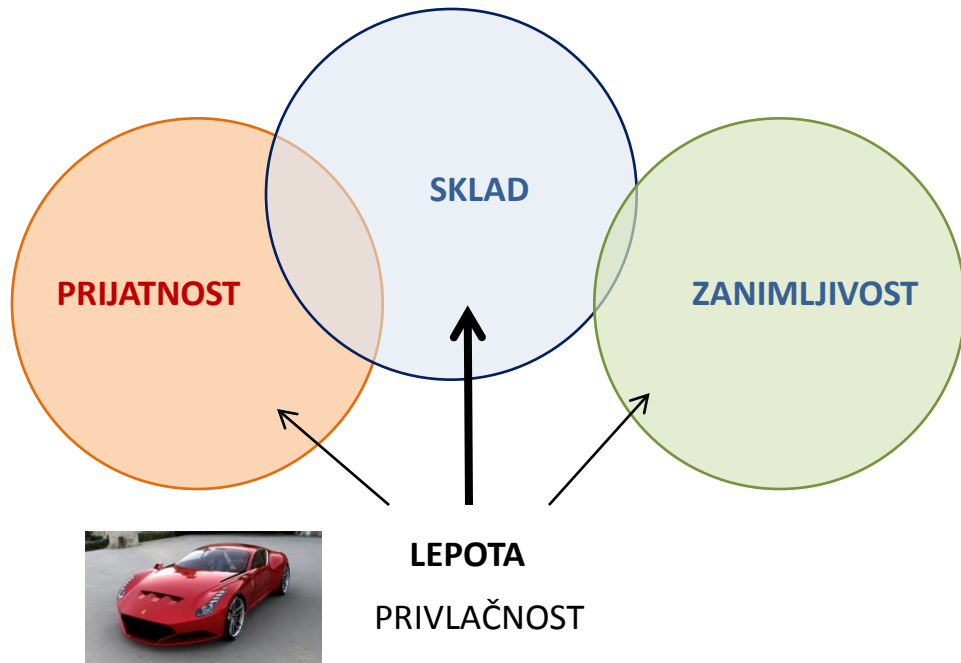
EKSPERIMENT 2

Veza doživljaja **LEPOG** sa
doživljajem **PRIJATNOSTI, SKLADA** i **ZANIMLJIVOSTI**

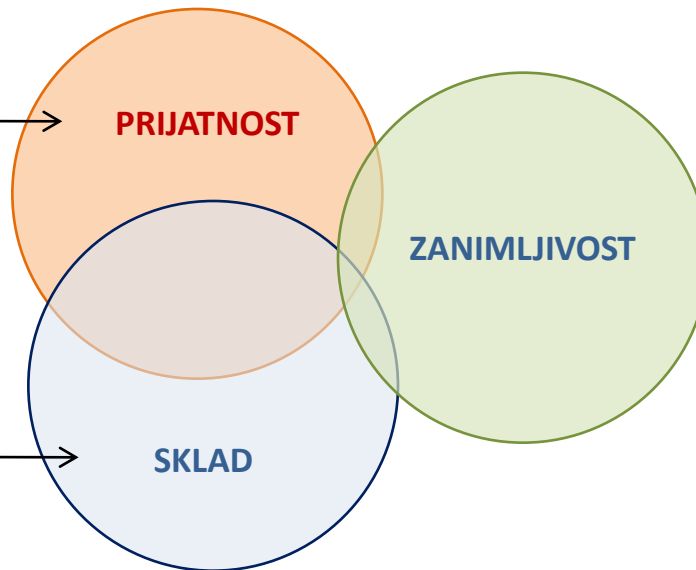
- a) objekata svakodnevne upotrebe
- b) apstraktnih vizuelnih sklopova
- c) ljudskih lica

Rezultati:

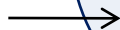
Struktura korelacija zavisi od DOMENA
kome pripadaju OBJEKTI PROCENE

PRIVLAČNOST

LEPOTA

EKSPERIMENT 3

Veza doživljaja **LEPOG i PRIVLAČNOSTI** sa doživljajem **PRIJATNOSTI, SKLADA i ZANIMLJIVOSTI**

- a) svakodnevnih sredinskih objekata scena
- b) apstraktnih vizuelnih sklopova
- c) umetničkih slika
- d) ljudskih lica

Rezultati (regresiona analiza):

PRIVLAČNO = PRIJATNO (svi domeni)

LEPO = SKLADNO (sredinski objekti i ljudi)

LEPO = PRIJATNO (apstraktni sklopovi i umetnost)

Marković, 2014.

EKSPERIMENT 4

Odnosi između struktura procena različitih kategorija objekata na većem skupu deskriptora

- (1) ljudi
- (2) životinje
- (3) prirodne scene
- (4) arhitektonske scene
- (5) objekti svakodnevne upotrebe

137 deskriptora (ček lista): npr. *lepo, uzbudljivo, nežno...*
(kolekcija na osnovu ranijih studija)

EKSPERIMENT 4

Frekvence deskriptora

	LJUDI	ŽIVOTINJE	PRIRODA	ARHITEKTURA	STVARI
aktivno	9	11	4	0	0
bajkovito	0	0	11	9	7
bespomočno	12	12	2	0	0
bezbrižno	12	10	7	0	0
bistro	8	6	8	2	3
blago	8	3	8	2	2
bolesno	12	12	3	1	3
božanstveno	6	5	12	10	10
čarobno	0	0	12	11	7
celovito	0	0	2	10	9
čisto	5	6	10	6	9
čvrsto	0	0	2	11	11
demonsko	7	8	6	5	5
dinamično	9	7	4	3	3
divlje	6	12	9	2	1
divno	10	10	12	11	11
dobro	10	11	3	4	4
dosadno	11	5	4	10	8

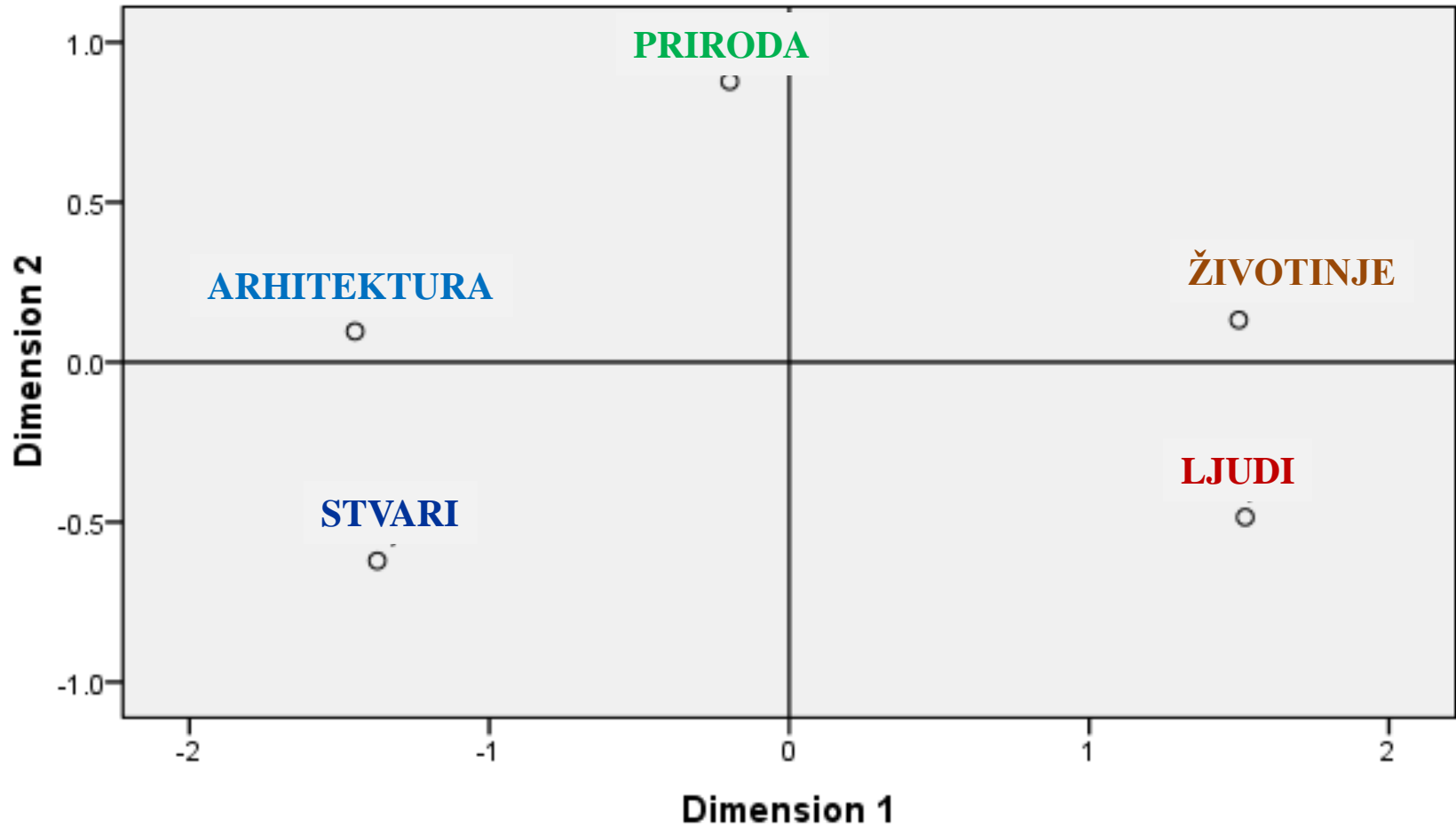
EKSPERIMENT 4

Korelacije distribucija frekvenci

	LJUDI	ŽIVOTINJE	PRIRODA	ARHITEKT.
ŽIVOTINJE		0.699		
PRIRODA	-0.075	0.098		
ARHITEKT.	-0.452	-0.421	0.295	
OBJEKTI	-0.398	-0.428	0.056	0.693

EKSPERIMENT 4

MDS: Distance = 2-r

EKSPERIMENT 4

Klaster analiza deskriptora

	1	2	3	4	5
LJUDI	1.70	4.67	10.20	10.94	9.97
ŽIVOTINJE	0.43	2.80	3.30	7.56	9.62
PRIRODA	2.65	9.20	1.95	7.25	4.18
ARHITEKTURA	7.78	7.97	2.95	8.63	1.26
STVARI	8.70	7.27	5.50	9.50	2.12

celovito	bajkovito	blago	divno	aktivno
cvrsto	bozanstveno	duhovito	dosadno	bespomocno
dovrseno	carobno	elegantno	fantasta	bezbrizno
elastico	cisto	eroticno	hladno	bistro
glatko	fenomenalno	glupo	lepo	bolesno
grandiozno	haoticno	grubo	mocno	demonsko
jasno	idilicno	iskreno	mrtvo	dinamicno
kitnjasto	impresivno	izvestaceno	neuredno	divlje
mastovito	inspirativno	nametljivo	obicno	dobro
monumentalno	izrazajno	napeto	odbojno	graciozno
...	...	...	...	...

EKSPERIMENT 4

Struktura veza različitih deskriptora doživljaja LEPOG zavisi od kategorije kojoj pripada objekat procene.

Klasteri kategorija:

- 1. Živi stvorovi:** životinje i ljudi
- 2. Nežive stvari:** arhitektura i objekti svakodnevne upotrebe
- 3. Otvoreni prostori:** arhitektonske i prirodne scene

EKSPERIMENT 5

STRUKTURA DOŽIVLJAJA LEPOG

Metod semantičkog diferencijala:

1. Izbor **deskriptora** (atributi).
2. Izbor reprezentativnog skupa **obekata**.
3. **Procena** objekata na deskriptorima:
npr. bipolarne skale: ružno-lepo itd.
4. **Faktorska analiza** procena:
ekstrakcija bazičnih **dimenzija**.

EKSPERIMENT 5

Preliminarno istraživanje 1: IZBOR DESKRIPTORA

Ispitanici: 17 studenata psihologije (FF Beograd)

Postupak: Ispitanici označavaju attribute sa liste od 137 deskriptora koji su primereni za opis njihovog doživljaja lepog. Atributi su sakupljeni u prethodnim istraživanjima.

Izdvojeno je **64 deskriptora** sa najvišom frekvencom.

EKSPERIMENT 5

Preliminarno istraživanje 2: IZBOR STIMULUSA

Ispitanici: Pet grupa studenata BU (N1= 19, N2=32, N3=19, N4=19, N5=19)

Stimulusi: Pet setova po 100 fotografija

Kategorije: lica, životinje, priroda, arhitektura i enterijeri.

Postupak: Ispitanci su procenjivali fotografije na deskriptoru LEPO.

Izdvojeno je po 24 stimulusa iz svake kategorije.

- a. Pokrivenost cele distribucije procene lepog
- b. Zastupljenost različitih potkategorija objekata

LICA

ŽIVOTINJE

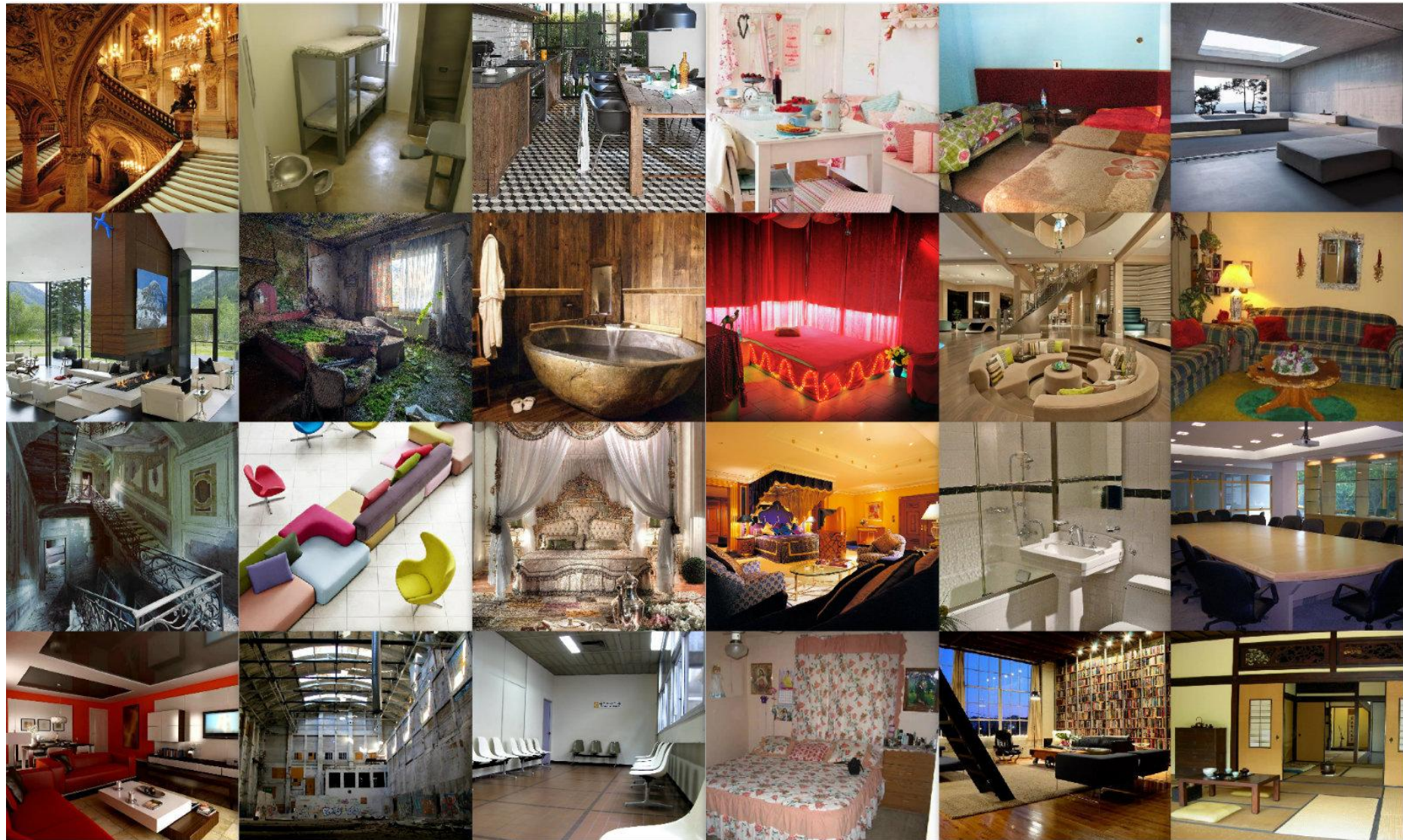
PRIRODA

ARHITEKTURA

ENTERIJERI

EKSPERIMENT 5

Glavno istraživanje: PROCENA OBJEKATA NA DESKRIPTORIMA

Ispitanici: Četiri grupe studenata BU (N1= 98, N2=96, N3=56, N4=61, N5=45)

Stimulusi: Pet setova po 24 fotografija - lica, životinje, priroda, arhitektura i enterijeri ([Prel. istr. 2](#))

Instrument: Ček-lista sa 64 deskriptora ([Prel. istr. 1](#))

Postupak: Ispitanici označavaju deskriptore koji opisuju njihov doživljaj lepote prikazanog stimulusa

EKSPERIMENT 5

Glavno istraživanje: PROCENA OBJEKATA NA DESKRIPTORIMA

qualtrics.com

☐ grandiozno	☐ izražajno	☐ uzbudljivo	☐ velelepno	☐ privlačno
☐ prijatno	☐ zdravo	☐ slobodno	☐ erotično	☐ smirujuće
☐ bezbrižno	☐ bajkovito	☐ maštovito	☐ moćno	☐ veselo
☐ upečatljivo	☐ divlje	☐ nežno	☐ savršeno	☐ večno
☐ zavodljivo	☐ prirodno	☐ dobro	☐ ozbiljno	☐ zgodno
☐ čisto	☐ elegantno	☐ impresivno	☐ magično	☐ idilično
☐ skladno	☐ lepo	☐ sveže	☐ pobuđujuće	☐ umereno
☐ izveštačeno	☐ mirno	☐ sjajno	☐ uzvišeno	☐ opušteno
☐ ljupko	☐ sređeno	☐ divno	☐ čarobno	☐ podsticajno
☐ veličanstveno	☐ šarmantno	☐ zanimljivo	☐ toplo	☐ uredno
☐ spokojno	☐ jako	☐ monumentalno	☐ fenomenalno	☐ nametljivo
☐ postojano	☐ očaravajuće	☐ slatko	☐ dinamično	☐ graciozno
☐ prefinjeno	☐ jasno	☐ fantastično	☐ zadivljujuće	

>>

EKSPERIMENT 5

Rezultati: **FAKTORSKA ANALIZA (Promax rotacija)**

LICA	ŽIVOTINJE	PRIRODA	ARHITEKTURA	ENTERIJER
FENOMENALNA L fenomenalno, fantastično, zadivlj.	FENOMENALNA L fenomenalno, fantastično, divno	FENOMENALNA L fenomenalno, fantastično, zadivlj.	FENOMENALNA L fenomenalno, divno, fantastično	FENOMENALNA L fenomenalno, divno, fantastično
POBUĐUJUĆA L upečatljivo, jako, izražajno	POBUĐUJUĆA L upečatljivo, izražajno, podsticaj.	POBUĐUJUĆA L divlje, moćno, jako	POBUĐUJUĆA L zanimljivo, uzbudljivo, dinam.	POBUĐUJUĆA L zanimljivo, izražajno, dinamično
GRACIOZNA L elegantno, graciozno, prefinjen.	GRACIOZNA L graciozno, prefinjeno, elegant.	GRACIOZNA L graciozno, prefinjeno, elegant.		GRACIOZNA L graciozno, prefinjeno, elegantno
LJUPKA L slatko, ljupko, nežno	LJUPKA L ljupko, slatko, nežno	LJUPKA L ljupko, slatko, šarm.		LJUPKA L ljupko, slatko, nežno
ČISTA L čisto, sveže, zdravo	ČISTA L čisto, uredno, sređeno		ČISTA L uredno, čisto, skladno	ČISTA L čisto, uredno, skladno
	ČAROBNA L magično, bajkovito, čarobno	ČAROBNA L čarobno, magično, bajkovito	ČAROBNA L. čarobno, magično, očaravajuće	
		SMIRUJUĆA L smirujuće, bezbrižno, spokojno	SMIRUJUĆA L smirujuće, spokojno, šarmantno	SMIRUJUĆA L smirujuće, spokojno, opušteno

LICA	ŽIVOTINJE	PRIRODA	ARHITEKTURA	ENTERIJER
FENOMENALNA L fenomenalno, fantastično, zadržlj.	FENOMENALNA L fenomenalno, fantastično, divno	FENOMENALNA L fenomenalno, fantastično, zadržlj.	FENOMENALNA L fenomenalno, divno, fantastično	FENOMENALNA L fenomenalno, divno, fantastično
POBUĐUJUĆA L upečatljivo, jako, izražajno	POBUĐUJUĆA L upečatljivo, izražajno, podsticaj.	POBUĐUJUĆA L divlje, močno, jako	POBUĐUJUĆA L zanimljivo, uzbudljivo, dinam.	POBUĐUJUĆA L zanimljivo, izražajno, dinamično
GRACIOZNA L elegantno, graciozno, prefinjen.	GRACIOZNA L graciozno, prefinjeno, elegant.	GRACIOZNA L graciozno, prefinjeno, elegant.	VELIČANSTVENA L veličanstveno, velelepno, grandioz.	GRACIOZNA L graciozno, prefinjeno, elegantno
LJUPKA L slatko, ljupko, nežno	LJUPKA L ljupko, slatko, nežno	LJUPKA L ljupko, slatko, šarm.		LJUPKA L ljupko, slatko, nežno
ČISTA L čisto, sveže, zdravo	ČISTA L čisto, uredno, sređeno		ČISTA L uredno, čisto, skladno	ČISTA L čisto, uredno, skladno
EROTSKA L erotično, zavodljivo, privlačno	ČAROBNA L magično, bajkovito, čarobno	ČAROBNA L čarobno, magično, bajkovito	ČAROBNA L. čarobno, magično, očaravajuće	
		SMIRUJUĆA L smirujuće, bezbrižno, spokojno	SMIRUJUĆA L smirujuće, spokojno, šarmantno	SMIRUJUĆA L smirujuće, spokojno, opušteno

EKSPERIMENT 5

Rezultati: **FAKTORSKA ANALIZA (Promax rotacija)**

Slične strukture doživljaja lepote različitih kategorija objekata:

fenomenalna i pobuđujuća lepota (5 kategorija)

graciozna, ljupka i čista lepota (4 kategorije)

čarobna i smirujuća lepota (3 kategorije)

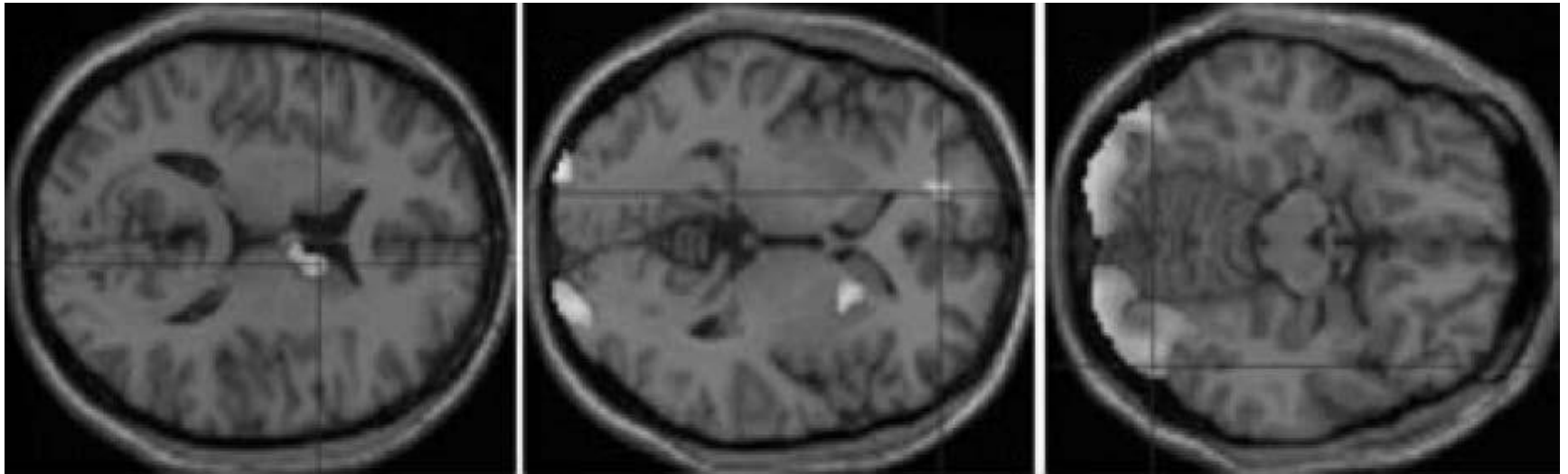
Specifične dimenzije:

erotska lepota (lica)

veličanstvena lepota (arhitektura)

NEURO-ESTETIKA

Vartanian & Goel (2004): preferencija slika

N. Caudatus (desni)

potkrepljenje

Cingulatus (levi)

potkrepljenje

Fuziformni girus (bilat.)

Okcipitalni girus (bilat.)

rano viđenje + pažnja

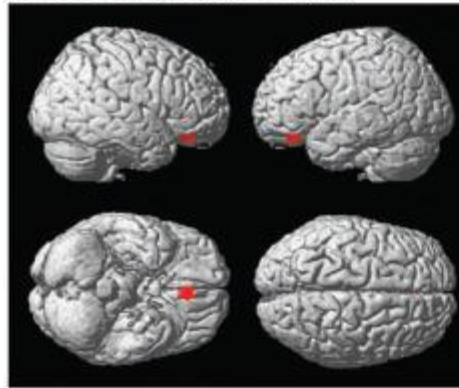
NEURO-ESTETIKA

Kawabata & Zeki (2004): lepe-ružne-neutralne slike

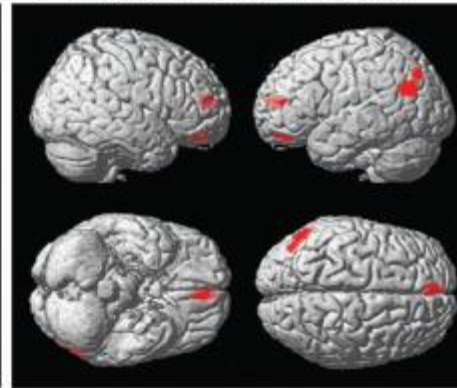
Med. orbitofr. k.

potkrepljenje

A Beautiful vs Ugly

B Beautiful vs Neutral

Med. orbitofr. k.

Ant. cingulatni g.

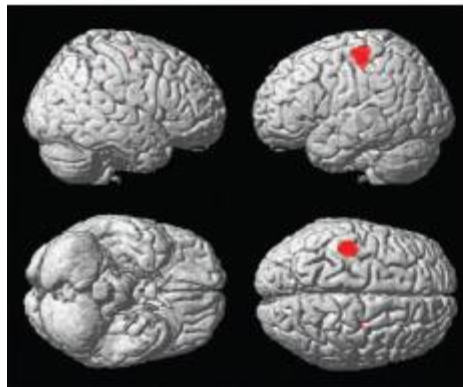
Levi parijetalni k.

potkrepljenje

Somato-motor. k.

izbegavanje

C Ugly vs Beautiful

D Ugly vs Neutral

Nema efekta

NEURO-ESTETIKA

Freedberg & Gallese (2007): motorna empatija (mirror neuroni)

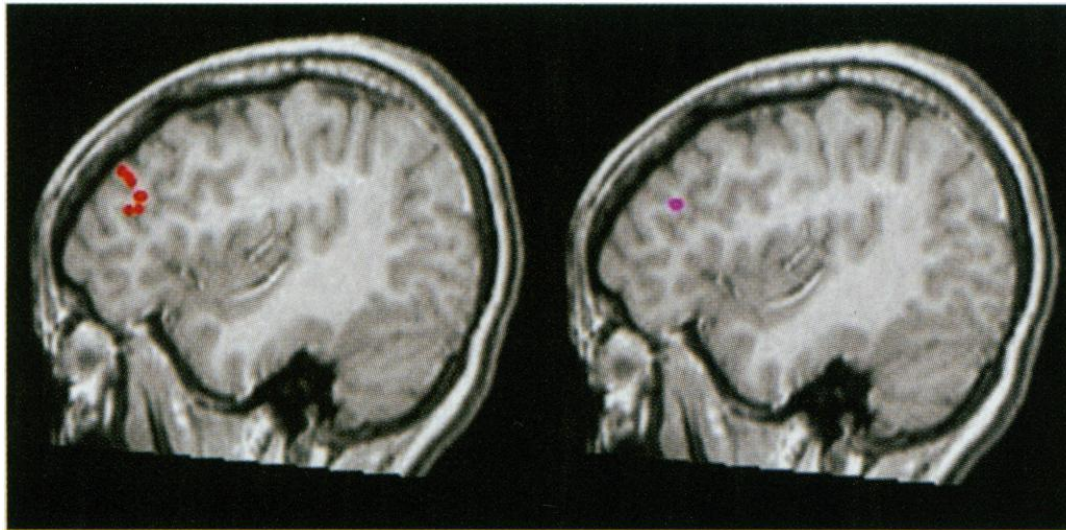

Kortikalna simulacija pokreta i pri gledanju apstraktnih slika

NEURO-ESTETIKA

Cela-Conde et al. (2004): lepe-ružne slike

Dorzolateralni prefrontalni korteks

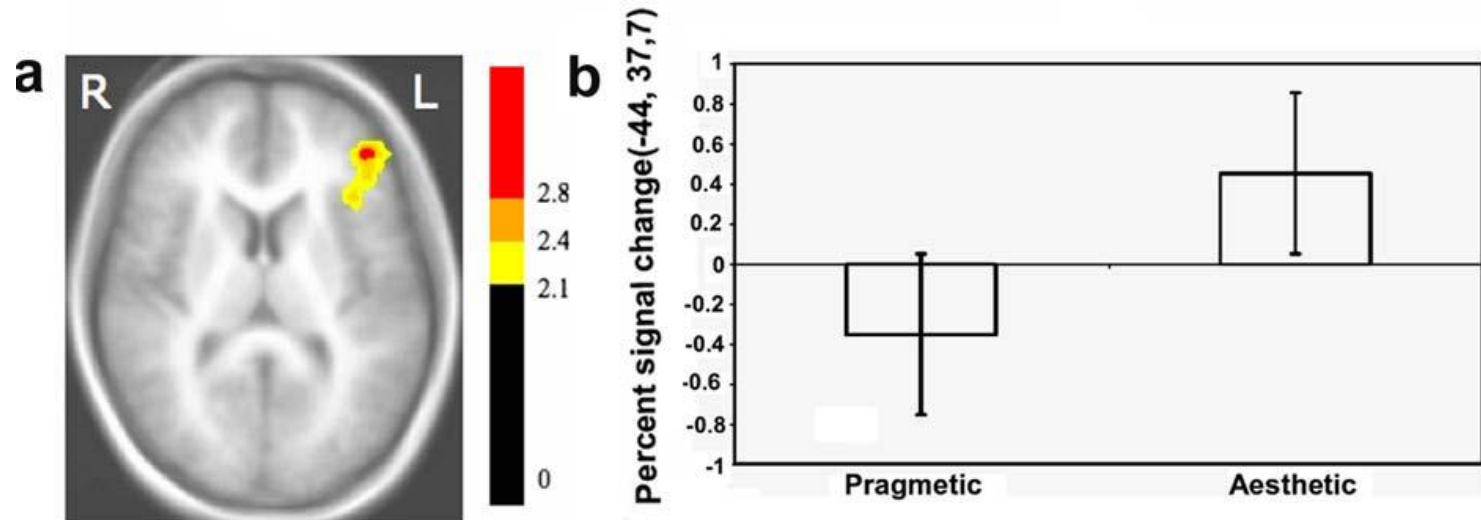
LEPE

RUŽNE

NEURO-ESTETIKA

Cupchik et al. (2009): estetski-pragmatički fokus

Levi lateralni prefrontalni korteks

ZAKLJUČAK O DOŽIVLJAJU LEPOG

1. Doživljaj lepog je **SLOŽEN** fenomen: aspekti i dimenzije.
2. Struktura doživljaja lepog delimično zavisi od **DOMENA** kome pripada objekat.
3. Doživljaj lepog najbliži je doživljaju **PRIJATNOSTI**, tj. hedoničkoj ili apetitivnoj komponenti ponašanja.
4. Doživljaj lepog treba razlikovati od estetskog doživljaja, odnosno, estetske fascinacije!